

Datum **2015-05-12**
Författare **Therése Wieselqvist Ekman**

FI Dnr 15-1579

Finansinspektionen
Box 7821
SE-103 97 Stockholm
[Brunnsgatan 3]
Tel +46 8 787 80 00
Fax +46 8 24 13 35
finansinspektionen@fi.se
www.fi.se

Hälften av konsumenterna saknar grundläggande finanskunskap

Varannan konsument klarar inte att svara på tre frågor om ränta, inflation samt finansiell risk. Detta enligt en färsk studie där forskare belyser olika aspekter på konsumenternas finansiella förmåga.

Finansinspektionen (FI) ser med oro på utfallet av undersökningen. Låg räknefärdighet och kunskapsbrister om grundläggande finansiella begrepp och sammanhang leder till problem och risker när många svenska konsumenter tar sig an sin vardagsekonomi.¹

Kunskapssatsningar via information och privatekonomisk utbildning för utvalda målgrupper är ett medel som FI använder för att motverka de problem som föreligger och för att stärka konsumenternas ställning. Underlagen för privatekonomiska beslut grundas ofta på siffror och kalkyler men också på ord och begrepp som kan vara svåra att förstå för den som saknar tillräckliga kunskaper.

Våren 2011 publicerade FI en motsvarande undersökning som visade på kunskapsbrister över lag, men också på betydande skillnader i individuella förutsättningar och finansiell förmåga beroende på ålder, utbildningsbakgrund och kön.² Den nu aktuella studien med fokus på finansiell förmåga är delvis en uppföljning från 2011. Resultaten visar ett i stort oförändrat kunskapsunderläge för svenska konsumenter. Allt för många placeras i ett underläge vid mötet med de finansiella företagen och utbudet av produkter på marknaden. Materialet inkluderar även en internationell jämförelse. Det samlade omdömet från detta avsnitt är att Sverige inte kan betraktas som tydligt bättre eller sämre.

I tabellen listas andelen rätt svar på de tre kunskapsfrågor som studien omfattar om ränta, inflation och risk.

---

¹ Se promemorian Räknefärdighet och finansiell förmåga 2015, författad av Johan Almenberg, Roine Vestman och Jenny Säve-Söderbergh (februari 2015). Promemorian är bilaga till detta PM. Studien ingår som en del av ett pågående forskningsprojekt.

² Rapporten från februari 2011 finns på <http://www.fi.se/Tillsyn/Skrivelser/Listan/Unga-vuxna-behover-bättre-raknefardigheter/>

Internationell jämförelse, finansiell förmåga i gruppen 25-65 år

Land	År	Andel rätt svar			Andel med alla tre rätt	Antal obs.
		Ränta	Inflation	Riskspridning		
Tyskland	2009	83%	78%	67%	57%	693
Sverige	2014	82%	71%	78%	52%	655
Nederländerna	2010	86%	76%	53%	46%	1324
Kanada	2012	79%	67%	61%	44%	4950
Australien	2012	83%	71%	55%	43%	828
USA	2009	68%	68%	56%	35%	1042
Japan	2010	71%	59%	39%	27%	4382

Källor: Almenberg m fl (2015), Lusardi och Mitchell (2011), Alessie, VanRooij och Lusardi (2011), Bucher-Koenen och Lusardi (2011), Sekita (2011), Agnew, Bateman och Thorp (2013), Boisclair, Lusardi och Michaud (2014) samt Lusardi och Mitchell (2014)

Promemoria – Räknefärdighet och finansiell förmåga 2015

Bakgrund

Finansinspektionen publicerade 2011 en rapport om hushållens räknefärdighet och finansiella förmåga, baserat på FI:s konsumentundersökning och författad av Johan Almenberg och Olof Widmark.

Under hösten 2014 genomfördes en undersökning med delvis liknande inriktning som ger möjlighet att följa upp resultaten från 2011. Undersökningen genomfördes av SCB på beställning av forskarna Johan Almenberg, Roine Vestman, Jenny Säve-Söderbergh och Annamaria Lusardi som del av ett bredare forskningsprojekt med stöd av Vetenskapsrådet, EIB och Finansinspektionen.

Forskargruppen kommer arbeta vidare med materialet under 2015 och 2016 men några delresultat med koppling till konsumentundersökningen 2010 kan redovisas redan i detta skede. Promemorian sammanfattar dessa resultat och är författad av Johan Almenberg, Roine Vestman och Jenny Säve-Söderbergh.

Inledning

Ett hushåll ställs många gånger inför finansiella beslut som kan vara svåra. Det kan exempelvis handla om pensionssystem där förmånstagaren väntas ta ställning till placeringen av delar av pensionskapitalet eller en bostadsmarknad där höga priser i kombination med en dåligt fungerande hyresmarknad gör att många tar på sig stora bolån. Det kan även handla om ny teknik som ökar tillgången till ibland dyra krediter, till exempel SMS-lån. Det är inte svårt att finna exempel på hur hushållens finansiella beslutsfattande innebär risker för allvarliga konsekvenser för den enskilde.

Människor skiljer sig åt i hur villiga de är att ta risker och hur de föredrar att fördela sin konsumtion över tid. Men finansiellt beslutsfattande förutsätter ofta utöver dessa risk- och tidspreferenser att den som ska fatta beslutet har grundläggande kunskaper för att fatta välgrundade beslut.

En växande internationell forskning undersöker hur det är ställt med hushållens *finansiella förmåga*, eller det som på engelska benämns *financial literacy*. En huvudsats från denna forskning är att många vuxna har bristfälliga kunskaper. De har svårigheter med även enkla beräkningar och saknar kunskap om grundläggande finansiella begrepp och finansiella produkter. De har med andra ord bristande finansiell förmåga och som konsument av finansiella tjänster befinner de sig i ett tydligt kunskapsunderläge.

Bristande finansiell förmåga har dokumenterats i en rad utvecklade länder, ofta med stora skillnader mellan olika grupper i befolkningen. Exempel på internationella jämförelser där ett flertal länder undersöks samtidigt och med samma mått, är projektet Financial Literacy Around the World, som använder en uppsättning frågor som tagits fram av Annamaria Lusardi och Olivia Mitchell (se Lusardi och Mitchell, 2011, för en sammanfattning) samt det arbete som bedrivs av OECD/INFE och använder en annan, längre uppsättning frågor (se Atkinson och Messy, 2012, för en sammanfattning).

I syfte att få en bättre bild av svenska hushålls finansiella förmåga genomförde Finansinspektionen i samarbete med forskaren Johan Almenberg och Svenskt Kvalitetsindex under 2010 telefonintervjuer med ett representativt urval svenskar i åldern 18-79 år. Preliminära resultat från undersökningen sammanfattades 2011 i rapporten *Räknefärdighet och Finansiell Förmåga*, författad av Johan Almenberg och Olof Wiberg. Resultaten analyserades även mer ingående i Almenberg (2011) samt Almenberg och Säve-Söderbergh (2011).

Huvudresultatet i 2010 års undersökning var att många vuxna svenskar har låg finansiell förmåga. De har svårigheter med enkla beräkningar och saknar kunskap om grundläggande finansiella koncept och finansiella produkter. Undersökningen visade också på stora skillnader mellan olika grupper i befolkningen, med lägre räknefärdighet och finansiell förmåga bland äldre, de med låg utbildning de med lägre inkomster, bland kvinnor samt bland utrikes födda – resultat i linje med vad som observerats i jämförbara länder (Lusardi och Mitchell, 2011).

Sedan 2010 har intresset för hushållens finansiella förmåga ökat, både i Sverige och i andra länder. Ett växande antal länder har genomfört undersökningar med jämförbara mått, vilket möjliggör fler internationella jämförelser. Finansiell förmåga har också uppmärksammats av OECD, som utvecklats egna mått inom ramarna för OECD/INFE-projektet. OECD har även inkluderat vedertagna mått på finansiell förmåga i PISA-undersökningarna i vissa länder. I Sverige har ämnet delvis fått ny aktualitet mot bakgrund av diskussionerna om hushållens skuldsättning, se t ex SOU 2013:78 eller Englund m fl (2015).

Ett forskningsprojekt vid Stockholms Universitet erbjuder nu en möjlighet att följa upp och fördjupa resultaten från 2010 års undersökning. Under 2014 har forskarna Johan Almenberg, Annamaria Lusardi,

Jenny Säve-Söderbergh och Roine Vestman, i samarbete med Finansinspektionen och med finansiering från FI, Vetenskapsrådet samt EIB, genomfört en ny undersökning av hur det är ställt med svenska hushålls finansiella förmåga.

Undersökningen använder vedertagna mått på finansiell förmåga som används i den internationella forskningen, på liknande sätt som i konsumentundersökningen 2010. Jämfört med 2010 års undersökning används färre kunskapsfrågor: tre frågor om räknefärdighet och tre frågor om finansiell förmåga. De tre frågorna om finansiell förmåga är de som använts mest i forskningssyfte i andra jämförbara länder (Lusardi och Mitchell, 2011).

I denna promemoria beskrivs några resultat från undersökningen med tydlig koppling till FI:s konsumentundersökning 2010. Vad gäller finansiell förmåga är huvudresultatet även denna gång att många vuxna svenskar har låg räknefärdighet och klart bristande finansiell förmåga. Resultaten från kunskapfrågorna bekräftar således bilden från 2010 års undersökning. Många konsumenter befinner sig alltså i ett tydligt kunskapsunderläge i mötet med finansiella företag. I likhet med 2010 års undersökning finner vi stora skillnader mellan grupper. Sverige sticker inte ut jämfört med andra länder utan kunskapsbristerna bedöms vara av samma storleksordning som i jämförbara länder.

Jämfört med 2010 innehåller 2014 års undersökning även ett fördjupat fokus på sociala normer och kunskapsöverföring mellan generationer och hur detta kan tänkas samspela med hushållens skuldsättning. Detta är det centrala ämnet i det forskningsprojekt som ligger till grund för undersökningen (se Almenberg m fl, 2015b). Resultaten av den analysen redovisas inte i denna promemoria utan i en separat promemoria längre fram.

Om undersökningen

Under 2014 genomförde forskarna Johan Almenberg, Annamaria Lusardi, Jenny Säve-Söderbergh och Roine Vestman i samarbete med Finansinspektionen en undersökning av hushållens finansiella förmåga. Undersökningen finansierades genom ett anslag från Vetenskapsrådet, Finansinspektionen och Europeiska investeringsbanken.

Datainsamlingen gjordes av SCB i samarbete med underleverantören Mind Research AB. Telefonintervjuer med ca 844 personer i åldrarna 25–75 genomfördes under september och oktober 2014. För att minimera bortfallet kontaktades individer i urvalet upp till 9 gånger vid olika klockslag och på olika dagar tills kontakt nåtts. Det slumpmässiga urvalets storlek, exklusive så kallad överteckning, var 1 969 personer vilket innebär att svarsfrekvensen bland de som intervjuaren etablerade kontakt med var 43 procent.¹ Urvalet är förhållandevis jämnt fördelat mellan män och kvinnor (46,2 respektive 53,8 procent). Genomsnittsåldern är 51 år. Resultaten från telefonundersökningen har matchats med registerdata från Statistiska centralbyrån (SCB) med uppgifter om bland annat hushållets sammansättning, inkomst, utbildning och yrke. Därutöver finns uppgift om skulder, tillgångar samt nettoförmögenhet (till och med 2007). Mer detaljerad information om datainsamlingen och urvalet redovisas i Almenberg m fl (2015a).

---

¹ Initialt drogs 2 004 personer. 35 av dessa klassades som överteckning. Överteckning innefattar bland annat i tid närstående dödsfall, skyddad identitet och nyligen emigrerade. Bortfallet om 1 125 personer kan fördelas enligt följande. 401 personer avböjde medverkan vid kontakt. 90 personer var av olika skäl förhindrade att medverka (t ex på grund av språksvårigheter eller sjukdom). För 634 personer har ett telefonnummer inte kunnat påträffas.

Undersökningen innehöll tre frågor med syfte att mäta räknefärdighet och finansiell förmåga. Frågorna är vedertagna i internationell forskning. Frågorna om räknefärdighet introducerades år 2002 i den longitudinella undersökningen English Longitudinal Study of Ageing (se Banks och Oldfield 2007). Frågorna om finansiell förmåga introducerades i de longitudinella studierna US Health and Retirement Study år 2004 samt RAND American Life Panel år 2006 (se Lusardi och Mitchell 2006, 2007). Olika kombinationer av de här frågorna har använts i ett antal studier och då beskrivits som mått på räknefärdighet, kognitiv förmåga eller finansiell förmåga. Gränsdragningen mellan räknefärdighet och finansiell förmåga är inte konsekvent i litteraturen men det finns en viss konsensus kring att se finansiell förmåga som mer kunskapsbaserad, utifrån t ex kunskap om finansiella koncept och produkter, medan räknefärdighet är mer kopplat till kognitiv förmåga (se Hung m fl 2009, Huston, 2010 samt Lusardi och Mitchell 2014 för en mer ingående diskussion).

De sammanlagt sex frågorna om räknefärdighet och finansiell förmåga i 2014 års undersökning utgör således en delmängd av de totalt tretton frågor om räknefärdighet och finansiell förmåga som ingick i Konsumentundersökningen 2010. Frågan om ränta justerades något jämfört med 2010 för att bättre motsvara den mest vedertagna utformningen i internationell forskning, vilket underlättar jämförelser med andra länder.

Resultat

De tre räknefärdighetsfrågorna i undersökningen syftar till att mäta individens grundläggande räknefärdighet. Frågorna och andelen rätta svar redovisas i tabell 1.

Tabell 1 Räknefärdighet

Fråga	Rätt svar	Andel med rätt svar
1 Om sannolikheten att få en sjukdom är 10%, hur många av 1000 personer kan förväntas få sjukdomen?	100 personer	82,8%
2 En bilhandlare erbjuder en begagnad bil för 60 000 kr. Det är två tredjedelar av vad den kostade som ny. Hur mycket kostade bilen som ny?	90 000 kronor	49,6%
3 Fem personer vinner ett lotteri och ska dela lika på vinsten. Om vinsten de ska dela på är 2 miljoner, hur mycket får var och en?	400 000 kronor	67,4%

Källa: Almenberg m fl (2015)

Resultaten tyder på att många vuxna svenskar har svårt med enkla beräkningar. Exempelvis klarade 17 procent av deltagarna i undersökningen inte av att ge ett korrekt svar på en enkel fråga som innehöll en sannolikhet på tio procent och 33 procent lyckades inte ge ett korrekt svar på en fråga där man ska dela 2 miljoner med 5. Den stora merparten av de som inte lyckades ge ett korrekt svar gav felaktiga svar. Endast ett fåtal valde svarsalternativen "Vet ej" eller "Vill ej svara".

De tre frågorna om finansiell förmåga syftar till att mäta kunskaper om grundläggande finansiella begrepp som ränta, inflation och riskdiversifiering. Frågorna och andelen rätta svar redovisas i tabell 2.

Tabell 2 Finansiell förmåga

Fråga	Rätt svar	Andel med rätt svar
1 Anta att du har 100 kr på ett sparkonto med 2 procents ränta. Hur mycket tror du att du skulle ha på kontot efter 5 år om du låter pengarna växa på kontot: Mer än 102 kr, exakt 102 kr eller mindre än 102 kr?	Mer än 102 kr	80,9%
2 Anta att räntan på ditt sparkonto är 1 procent och inflationen är 2 procent. Om du låter dina pengar stå på kontot i ett år, kommer du kunna köpa mer, lika mycket, eller mindre för pengarna vid årets slut?	Mindre	70,0%
3 Är följande påstående sant eller falskt? Att köpa aktier i ett enstaka företag är vanligtvis säkrare än att köpa andelar i en aktiefond.	Falskt	75,0%

Källa: Almenberg m fl (2015)

Resultaten vad gäller finansiell förmåga befäster bilden att många vuxna har bristande kunskaper om grundläggande finansiella begrepp. Exempelvis var det 30 procent av deltagarna som inte lyckades ge ett korrekt svar på frågan om inflation och köpkraft och 25 procent som inte lyckades ge ett korrekt svar på frågan om risk och diversifiering.

Alla tre räknefärdighetsfrågor och två av de tre frågorna om finansiell förmåga ingick även i konsumentundersökningen 2010, vilket möjliggör en jämförelse mellan utfallen i de två undersökningarna. Resultaten redovisas i tabell 3 nedan. En skillnad mellan undersökningarna är att undersökningen 2010 vände sig till individer 18-79 år medan 2014 års undersökning avgränsades till individer mellan 25 och 75 år. För ökad jämförbarhet redovisas resultaten från 2010 här endast för deltagare mellan 25 och 75 års ålder och medelvärdena skiljer sig därför något från de som rapporteras i Almenberg och Widmark (2011) och som avsåg hela urvalet 18-79 år.

Tabell 3 Räknefärdighet och finansiell förmåga. Jämförelse med 2010 års undersökning. Notera att andelen rätt svar 2010 endast avser gruppen 25-75 år, i syfte att öka jämförbarheten med 2014

Fråga	Rätt svar	Andel med rätt svar	
		2014	2010*
r1 Om sannolikheten att få en sjukdom är 10%, hur många av 1000 personer kan förväntas få sjukdomen?	100 personer	82,8%	87,9%
r2 En bilhandlare erbjuder en begagnad bil för 60 000 kr. Det är två tredjedelar av vad den kostade som ny. Hur mycket kostade bilen som ny?	90 000 kr	49,6%	63,6%
r3 Fem personer vinner ett lotteri och ska dela lika på vinsten. Om vinsten de ska dela på är 2 miljoner, hur mycket får var och en?	400 000 kr	67,4%	72,6%
f1 Anta att du har 100 kr på ett sparkonto med 2 procents ränta. Hur mycket tror du att du skulle ha på kontot efter 5 år om du låter pengarna växa på kontot: Mer än 102 kr, exakt 102 kr eller mindre än 102 kr?	Mer än 102 kr	80,9%	**
f2 Anta att räntan på ditt sparkonto är 1 procent och inflationen är 2 procent. Om du låter dina pengar stå på kontot i ett år, kommer du kunna köpa mer, lika mycket, eller mindre för pengarna vid årets slut?	Mindre	70,0%	65,9%
f3 Är följande påstående sant eller falskt? Att köpa aktier i ett enstaka företag är vanligtvis säkrare än att köpa andelar i en aktiefond.	Falskt	75,0%	71,0%

*) 2010 års undersökning omfattade individer i åldrarna 18-79 år. 2014 avgränsades urvalet till 25-75 år. För ökad jämförbarhet görs här motsvarande avgränsning för 2010, dvs. resultaten för 2010 avser endast de i åldrarna 25-75 år.

***) Frågan ställdes inte 2010. Källor: Almenberg och Widmark (2011), Almenberg m fl (2015a)

Sammantaget kan konstateras att resultaten från 2014 och 2010 är förhållandevis lika. De nya resultaten bekräftar den bild som gavs av 2010 års resultat, att många vuxna svenskar har bristande räknefärdighet och finansiell förmåga. Avseende räknefärdighet är resultaten något sämre 2014 än 2010 och avseende finansiell förmåga är resultaten något bättre men på det hela taget är skillnaderna små och man bör iaktta försiktighet avseende vilka slutsatser man drar av jämförelsen ovan.²

Hur står sig de svenska resultaten jämfört med resultat från andra länder? Liknande undersökningar har gjorts i ett stort antal länder. Jämförbarheten försvåras dock av att frågorna i vissa fall skiljer sig åt något. Det finns dock ett antal länder som använt just dessa tre frågor (se Lusardi och Mitchell, 2011, för en översikt). Undersökningar från andra länder är ibland avgränsade till andra åldersintervall men ett flertal studier redovisar även resultat för gruppen 25-65 år vilket underlättar internationella jämförelser om även svenska data avgränsas till samma intervall. I tabellen nedan redovisas sju jämförbara länder som använt samma tre frågor och där resultaten även redovisats för åldersintervallet 25-65. För Sveriges del avses alltså samma undersökning som i tabellerna ovan men resultaten avser endast respondenterna mellan 25 och 65 år.

² De två undersökningarna utfördes av två olika undersökningsföretag och det kan inte uteslutas att mindre skillnader i tillvägagångssätt ger lite skilda resultat. Jämförelsen ovan är dessutom endast balanserad sett till åldersintervallet (25-75 år). En noggrannare jämförelse fordrar att man även kontrollerar för den gruppens sammansättning t ex vad gäller utbildning och inkomst, eftersom dessa variabler samvarierar med räknefärdighet och finansiell förmåga.

Tabell 4 Internationell jämförelse, finansiell förmåga 25-65 år. Notera att de svenska resultaten här endast avser gruppen 25-65 år medan tabellerna ovan avser alla deltagare (25-75 år)

Internationell jämförelse, finansiell förmåga i gruppen 25-65 år

Land	År	Andel rätt svar			Andel med alla tre rätt	Antal obs.
		Ränta	Inflation	Riskspridning		
Tyskland	2009	83%	78%	67%	57%	693
Sverige	2014	82%	71%	78%	52%	655
Nederländerna	2010	86%	76%	53%	46%	1324
Kanada	2012	79%	67%	61%	44%	4950
Australien	2012	83%	71%	55%	43%	828
USA	2009	68%	68%	56%	35%	1042
Japan	2010	71%	59%	39%	27%	4382

Källor: Almenberg m fl (2015), Lusardi och Mitchell (2011), Alessie, VanRooij och Lusardi (2011), Bucher-Koenen och Lusardi (2011), Sekita (2011), Agnew, Bateman och Thorp (2013), Boisclair, Lusardi och Michaud (2014) samt Lusardi och Mitchell (2014)

Som framgår av tabellen är de svenska resultaten i linje med vad som observerats i andra jämförbara länder. På det hela taget är Sverige inte att betrakta som tydligt bättre eller sämre. Däremot sticker Sverige ut med att kunskapen om riskspridning förefaller vara förhållandevis hög, 78 procent i gruppen 25-65 år svarar rätt på den frågan vilket är klart högre än i jämförelseländerna. En tänkbar förklaring till detta är att fondsparande är en mycket vanligt förekommande sparform i Sverige och att riskspridning är det främsta säljargumentet för fonder.

Skillnader mellan grupper

Tabell 5 redovisar hur antalet rätta svar, fel svar och antalet "Vet ej" skiljer sig åt mellan olika demografiska och socioekonomiska grupper. Framförallt visar tabellen att räknefärdighet och finansiell förmåga är lägre bland äldre, kvinnor, utrikesfödda, de utan högskoleutbildning samt de med lägre inkomster.

Resultaten liknar i hög grad de som återfanns i undersökningen från 2010 förutom att man i den senare fann att även yngre i högre utsträckning saknade kunskaper. En skillnad mellan undersökningarna är dock att de yngsta är 25 år i 2014 års undersökning jämfört med 18 år i 2010 års undersökning.

Tabell 5 Räknefärdighet och finansiell förmåga i olika befolkningsgrupper

	Obs.	Räknefärdighet (max=3)			Finansiell förmåga (max =3)		
		Rätt svar	Fel svar	Vet ej	Rätt svar	Fel svar	Vet ej
<i>Ålder</i>							
25-34	140	2,12	0,71	0,17	2,31	0,46	0,20
35-44	156	2,20	0,65	0,13	2,25	0,53	0,21
45-54	179	2,02	0,81	0,10	2,41	0,42	0,12
55-64	169	1,94	0,78	0,22	2,25	0,50	0,19
65-76	200	1,78	0,68	0,45	2,09	0,51	0,28
<i>Utbildning</i>							
Ej högskola	481	1,72	0,91	0,32	2,13	0,58	0,25
Kandidatnivå	266	2,36	0,49	0,09	2,41	0,38	0,13
Magister el. högre	93	2,45	0,43	0,09	2,55	0,25	0,14
<i>Månadsinkomst</i>							
<15tkr	270	1,71	0,85	0,38	2,06	0,60	0,26
15-20 tkr	201	1,89	0,81	0,24	2,19	0,50	0,25
20-25 tkr	172	2,13	0,67	0,14	2,32	0,48	0,17
25-30tkr	90	2,24	0,68	0,08	2,49	0,36	0,15
30-35 tkr	45	2,49	0,40	0,11	2,60	0,38	0,02
35-40 tkr	25	2,56	0,44	0,00	2,64	0,32	0,04
>40 tkr	40	2,52	0,38	0,03	2,55	0,15	0,15
<i>Kön</i>							
Män	390	2,20	0,61	0,16	2,42	0,38	0,16
Kvinnor	453	1,82	0,82	0,28	2,12	0,57	0,23
<i>Födelseland</i>							
Sverige	743	2,03	0,71	0,21	2,31	0,47	0,18
Utland	101	1,75	0,84	0,36	1,89	0,60	0,38
<i>Totalt</i>	843	2,00	0,73	0,22	2,26	0,49	0,20

Källa: Almenberg m fl (2015)

Om vi kontrollerar för alla egenskaper samtidigt i en regressionsmodell, se tabellen nedan, finner vi att de mest markanta skillnaderna i kunskaper finns mellan utbildningsgrupper och mellan kvinnor och män i såväl räknefärdighet som finansiell förmåga.

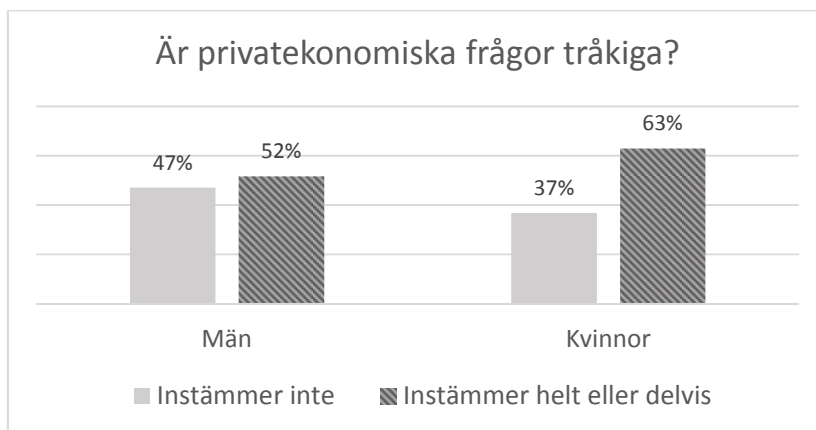
Könsskillnader i finansiell förmåga har dokumenterats i ett flertal länder, bl a 13 av de 14 länderna i det projekt som utförts av OECD/INFE (OECD, 2013). Könsskillnader har även dokumenterats i Tyskland, Japan, Nederländerna och USA, i studier som använt samma frågor som i denna undersökning (Alessie m

fl, 2011; Bucher-Koenen och Lusardi, 2011; Bucher-Koenen m fl, 2011; Lusardi och Mitchell, 2011; Sekita, 2011).

Vad förklarar den observerade könsskillnaden i finansiell förmåga? Skillnader i utbildning, grad av etablering på arbetsmarknaden och inkomstnivå kan tänkas spela in men borde då ha en mindre effekt i Sverige där dessa skillnader är mindre än i många andra länder. En annan bidragande orsak kan vara könsskillnader i hur pass intresserad man är av privatekonomiska frågor. Det är rimligt att vänta sig att den som är mer intresserad av ett ämne också skaffar sig mer kunskap om ämnet. Undersökningen ger ett visst stöd för en sådan tolkning. Där ställdes följande fråga:

Hur väl stämmer följande påståenden in på dig? ”Jag tycker att det är tråkigt med privatekonomiska frågor.” Ange ditt svar på en skala från 0 till 10 där 0 betyder ”Stämmer inte alls” och 10 betyder ”Stämmer helt”.

Kvinnor var i genomsnitt mer benägna att hålla med om påståendet (medelvärde 5,0 för kvinnorna mot 4,3 för männen). Ett sätt att redovisa skillnaden är att dela in respondenterna i två grupper, de som tydligt inte höll med om påståendet (svar mellan 0 och 4 på skalan) respektive de som i viss utsträckning höll med (svar mellan 5 och 10 på skalan). Med denna indelning framgår att kvinnorna i undersökningen i tydligt högre utsträckning än männen uppfattar privatekonomiska frågor som tråkiga.

Avslutande diskussion

Resultaten som redovisas i denna promemoria tyder på att många vuxna svenskar har låg räknefärdighet och klart bristande finansiell förmåga. De har svårigheter med enkla beräkningar och saknar kunskap om grundläggande finansiella koncept och finansiella produkter. Resultaten från 2014 års undersökning styrker således bilden från Finansinspektionens konsumentundersökning 2010.

Jämfört med 2010 har jämförbarheten med andra länder stärkts. Frågorna har avgränsats och i ett fall har frågans utformning också ändrats, i linje med vad som kommit att bli vedertaget i forskningslitteraturen på området. Antalet studier från andra länder som använt dessa frågor har också ökat jämfört med 2010. Mot bakgrund av resultaten kan konstateras att Sverige inte sticker ut i en internationell jämförelse. Kunskapsbristerna bedöms vara av samma storleksordning som i ett antal jämförbara länder.

Sammantaget finns det skäl att tro att det alltså är många konsumenter som befinner sig i ett tydligt kunskapsunderläge i mötet med finansiella företag. I likhet med 2010 års undersökning syns stora skillnader mellan grupper.

Om dessa grundläggande kunskaper brister risker individen att fatta dåliga beslut, t.ex. genom att ta större risker än man förstått, betala omotiverat höga avgifter som äter upp avkastningen på sparande, eller ta lån som är långsiktigt ohållbara eller på ofördelaktiga villkor. För den enskilde kan det till exempel innebära sämre buffertsparande, lägre pension, överskuldssättning, eller försämrad trygghet när okända risker medför oväntade konsekvenser för privatekonomin (se t.ex. Hilgert m fl, 2003, Bank och Oldfield, 2007, Gerardi m fl, 2013, Lusardi och Mitchell, 2011a, Lusardi och Mitchell, 2014). Hushållens finansiella beslut kan även tänkas ha effekter på makroekonomisk nivå, t.ex. om utbredd överskuldssättning försämrar ekonomis motståndskraft (se t.ex. SOU 2013:78 eller Englund m fl., 2015). En annan tänkbar konsekvens är att fördelningspolitiken försvåras, t.ex. om låga kunskaper är mer utbredd bland de med låga inkomster och de med bristande kunskaper drabbas hårdare av turbulens på finansiella marknader (se Bucher-Koenen och Ziegelmeyer, 2014).

Kunskapsläget om hur man bäst hanterat de problem och risker som kan följa av bristande finansiell förmåga har inte utvecklats påtagligt sedan 2010. Det rådet alltså oklarhet om hur effektivt det är att med kunskapssatsningar försöka uppnå en bred kunskaphöjning (se t.ex. Willis, 2011, eller Meier och Sprenger, 2013; se även Lusardi och Mitchell, 2014, för en övergripande diskussion). Det finns skäl att tro att riktade satsningar kan vara mer effektiva. De observerade kunskapsbristerna understryker däremot problemet med konsumenter som möter finansiella företag på en ojämn spelplan. Detta talar för ett fortsatt tydligt behov av att utveckla konsumentskyddet på området.

Referenser

Agnew, Julie R., Hazel Bateman, och Susan Thorp (2013), "Financial Literacy and Retirement Planning in Australia." *Numeracy* 6 (2).

Alessie, Rob, Maarten van Rooij, och Annamaria Lusardi (2011), "Financial Literacy and Retirement Preparation in the Netherlands." *Journal of Pension Economics and Finance* 10 (4): 527–45.

Almenberg, Johan (2011), "Räknefärdighet och finansiell förmåga". *Ekonomisk Debatt* 5 (39): 17-32.

Almenberg, Johan, och Jenny Säve-Söderbergh (2011), "Financial Literacy and Retirement Planning in Sweden." *Journal of Pension Economics and Finance* 10 (4): 585–98.

Almenberg, Johan, Annamaria Lusardi, Jenny Säve-Söderbergh och Roine Vestman (2015a), "Financial Literacy in Sweden", mimeo.

Almenberg, Johan, Annamaria Lusardi, Jenny Säve-Söderbergh och Roine Vestman (2015b), "Social Norms, Intergenerational Transmission and Household Debt", mimeo.

Almenberg, Johan och Olof Wiberg (2011), *Räknefärdighet och Finansiell Förmåga. Preliminära Resultat från Finansinspektionens Konsumentundersökning 2010*. Stockholm: Finansinspektionen.

- Atkinson, Adele, och Flore-Anne Messy (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study." Organisation for Economic Co-operation and Development Working Paper on Finance, Insurance and Private Pensions 15.
- Banks, James, och Zoë Oldfield (2007), "Understanding Pensions: Cognitive Function, Numerical Ability and Retirement Saving." *Fiscal Studies* 28 (2): 143–70.
- Boisclair, David, Annamaria Lusardi och Pierre-Carl Michaud (2014), "Financial Literacy and Retirement Planning in Canada". Working paper
- Bucher-Koenen, Tabea, och Annamaria Lusardi (2011), "Financial Literacy and Retirement Planning in Germany." *Journal of Pension Economics and Finance* 10 (4): 565–84.
- Bucher-Koenen, Tabea, och Michael Ziegelmeyer (2014), "Once Burned, Twice Shy? Financial Literacy and Wealth Losses during the Financial Crisis". Under utgivning i *Review of Finance*.
- Gerardi, Kristopher, Lorenz Goette, och Stephan Meier (2013), "Numerical Ability Predicts Mortgage Default." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 110 (28): 11267–71.
- Englund, Peter, Bo Becker, Torbjörn Becker, Marieke Bos och Pehr Wissén (2014), *Den Svenska Skulden. Konjunkturrådets rapport 2015*. Stockholm: SNS.
- Hilgert, Marianne A., Jeanne M. Hogarth, och Sandra G. Beverly (2003), "Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior." *Federal Reserve Bulletin* 89 (7): 309–22.
- Huston, Sandra J. (2010) "Measuring Financial Literacy." *Journal of Consumer Affairs* 44 (2): 296–316.
- Hung, Angela, Ochrew Parker, and Joanne Yoong (2009), "Defining and Measuring Financial Literacy." RAND Working Paper 708.
- Lusardi, Annamaria, and Olivia S. Mitchell (2007a), "Baby Boomer Retirement Security: The Roles of Planning, Financial Literacy, and Housing Wealth." *Journal of Monetary Economics* 54 (1): 205–24.
- Lusardi, Annamaria, och Olivia S. Mitchell (2007b), "Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education." *Business Economics* 42 (1): 35–44.
- Lusardi, Annamaria, och Olivia S. Mitchell (2008), "Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare?" *American Economic Review* 98 (2): 413–17.
- Lusardi, Annamaria, och Olivia S. Mitchell (2011a), "Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Well-Being." I *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace*, Olivia S. Mitchell och Annamaria Lusardi (red.), 17–39. Oxford och New York: Oxford University Press.
- Lusardi, Annamaria, och Olivia S. Mitchell (2011b), "Financial Literacy and Retirement Planning in the United States." *Journal of Pension Economics and Finance* 10 (4): 509–25.
- Lusardi, Annamaria, och Olivia S. Mitchell (2011), "Financial Literacy around the World: An Overview." *Journal of Pension Economics and Finance* 10 (4):497–508.

Lusardi, Annamaria, och Olivia S. Mitchell (2014) "The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence." *Journal of Economic Literature* 52 (1): 5-44.

Meier, Stephan, och Charles D. Sprenger (2013), "Discounting Financial Literacy: Time Preferences and Participation in Financial Education Programs." *Journal of Economic Behavior and Organization* 95: 159–74.

OECD (2013), *Women and Financial Education: Evidence, Policy responses, and Guidance*. OECD, Paris.

Sekita, Shizuka (2011), "Financial Literacy and Retirement Planning in Japan." *Journal of Pension Economics and Finance* 10 (4): 637–56.

SOU 2013:78. *Överskuldssättning i kreditsamhället*. Betänkande från utredningen om överskuldssättning.

Willis, Lauren E (2011), "The Financial Education Fallacy." *American Economic Review* 101 (3): 429–34.